

Prevýchova v reedukačných centrách optikou historických zmien na Slovensku

Reeducation in the Reeducation Centres from a Historical Perspective in Slovakia

Jarmila Žolnová, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov

Martin Kaleja, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov

Abstrakt

Prehľadová štúdia opisuje trinásť reedukačných centier z historického pohľadu. Reedukačné centrá sú deskriptívne popísané z hľadiska individuálnych špecifík vývoja v čase a sú spracované analýzou internetových dostupných stránok jednotlivých zariadení a ich dostupných dokumentov, ako sú správy o výchovno-vzdelávacej činnosti atp. Príspevok tak prezentuje niekoľko kľúčových poznatkov, na ktoré mali vplyv nasledujúce faktory: spoločenský vývoj a zmeny vo spoločnosti, požiadavky odbornú profesijnú prípravu pedagogických a odborných pracovníkov, ako aj špeciálno-pedagogická charakteristika súčasných objektov reedukačných centier.

Kľúčová slova

špeciálne výchovné zariadenia, reedukačné centrum, história, vývoj

Abstract

The review study describes thirteen reeducation centers from a historical perspective. All the reeducation centers are descriptively described in terms of individual specifics of development over time and are processed by analyzing the Internet pages of individual facilities and their available documents, such as reports on educational activities, etc. The paper presents several key findings that were influenced by the following factors: social development and changes in society, the requirements of professional training of pedagogical and professional staff, as well as special pedagogical characteristics of the current facilities of reeducation centers.

Keywords

special educational facilities, reeducation center, history, development

Úvod

Príspevok si kladie za cieľ načrtnúť historický exkurz vývoja reedukačných centier na území dnešného Slovenska. Zameriava sa na opis legislatívneho základu, na ktorom jednotlivé zariadenia stáli a objasňuje špeciálne pedagogický kontext vo väzbe k jedincom umiestnených v týchto zariadeniach. V závere textu autori vymedzujú kľúčové faktory, ktoré determinujú spomínané zmeny historického vývoja zariadenia.

Spoločenské pomery na Slovensku po roku 1989

Po rozpade ČSSR v roku 1989 vzniká nová Česká a Slovenská Federatívna Republika (ČSFR 1990) s novým politickým systémom. Socialistická ideológia je nahradená demokraciou, ktorá následne vo výchove začala uplatňovať prvky humanizácie. Kritika týkajúca sa predchádzajúceho režimu často nezohľadňovala úspechy, ktoré boli napriek politickému tlaku dosiahnuté v inštitucionálnej výchove. ČSFR v roku 1993 zaniká a vzniká Česká republika a Slovenská republika. Prvé zmeny sa dotkli detských domovov a náhradnej výchovy. Ako uvádza Škoviera (2007), na scénu prichádzajú „odborníci“, podľa

ktorých bolo doterajšie fungovanie inštitucionálnej výchovy nedostatočné, preto si vyžaduje okamžité zmeny. Iní sú presvedčení, že čoskoro dôjde k zrušeniu detských domovov a náhradná výchova sa bude realizovať už len v rodinách. Odborníci, ktorí navštívili iné krajiny za účelom rozšíriť svoje vedomosti v oblasti inštitucionálnej výchovy, po návrate domov nešetrili kritikou nášho „zastaraného“ systému. Okrem týchto skutočností, mnohé ďalšie ohrozovali ďalší vývoj v tejto oblasti. Ako však autor ďalej uvádza, objavili sa aj pozitívne javy ako napr. deti, ktoré boli považované za nevhodné na osvojenie, teraz mohli byť umiestnené do náhradných rodín. Konečne mohol Dohovor o právach dieťaťa byť uplatnený v plnej miere. Došlo k medzištátnym adopciám do Švédska. Detské domovy prešli pod sociálny rezort. Vznikla profesionálna náhradná výchova v rodine. Vytvoril sa priestor pre zakladanie súkromných sociálnych zariadení. Cirkev a občianske združenia sa medzi prvými chytili ponúkanej príležitosti. Zakladajú detské domovy, denné stacionáre, špeciálne školy. Naďalej fungujú i štátne zariadenia, no na rozdiel od súkromných zariadení, ktoré čerpajú pomoc od viac rezortov, tieto finančnú pomoc môžu očakávať iba od rezortu pod ktorý spadajú. Podľa Škovieru (2007) mnohé z nich začínajú presadzovať liberálny prístup vo výchove, ktorý mnohým deťom skôr ublížil, ako pomohol. V médiách sú prezentované aktivity detí v detských domovoch, často však išlo iba o marketingový ťah sponzorov, ako sa zviditeľniť.

Dnes je na Slovensku evidovaných 5 diagnostických centier, 14 reedukačných centier a 7 liečebno-výchovných sanatórií. Špeciálne výchovné zariadenia (ŠVZ) podľa školského zákona zabezpečujú komplexný prístup, ktorého súčasťou je liečebný, výchovný, sociálny, pracovný a právny prístup (Školský zákon č. 245/2008). Vyhláška MŠ SR č. 323/2008 o špeciálnych výchovných zariadeniach upravuje podrobnosti o organizácii výchovno-vzdelávacieho procesu v špeciálnych výchovných zariadeniach, o individuálnych reedukačných programoch, formách a metódach výchovy a vzdelávania uplatňovaných v procese reedukácie, o diagnostických skupinách, výchovných skupinách, ochranných opatreniach, o personálnom, finančnom, materiálno technickom zabezpečení a ďalších náležitostiach. ŠVZ v priebehu svojej existencie prešli zmenami v názvoch, čo sme zhrnuli do nasledujúcej tabuľky.

Tab. 1 Časový sled kľúčových *informácií a zmien názvov ŠVZ*

ČSSR – ČSFR			SR	
50 roky	60 roky	70–90 roky	1993–2008	2009–súčasnosť
Zákon č. 31/1953 Z. z.	Zákon č. 186/1960 Z. z.	Vyhláška č. 2/1987 Z. z.	Zákon č. 279/1993 Z. z.	Zákon č. 245/2008 Z. z.
Záchytný detský domov, Záchytný domov pre mládež	Detský domov triediaci, Domov mládeže triediaci	Detský diagnostický ústav, Diagnostický ústav pre mládež	Diagnostické centrum pre deti, Diagnostické centrum pre mládež	Diagnostické centrum
neexistoval	Ústav s liečebno-výchovným režimom		Liečebno-výchovné sanatórium	
Výchova dorastu	Domov mládeže	Detský výchovný ústav, Výchovný ústav pre mládež	Reedukačný detský domov, Reedukačný domov pre mládež	Reedukačné centrum

Zdroj: Vlastné spracované na základe voľne uverejnených tzv. školských zákonov z obdobia 1953 – 2021

Zariadenia boli súčasťou školských zariadení, ktoré zabezpečovali ochranu dieťaťa pred sociálno-patologickými javmi, delikventným vývinom, pri výkone ústavnej alebo ochrannej výchovy. Súčasťou boli školy rôzneho typu, zriadené podľa charakteristík umiestnených detí. Vznikali triedy základných, špeciálnych škôl, triedy stredných škôl a odborných učilíšť, ktoré z historického hľadiska menili svoju podobu.

Historický vývoj reedukačných centier

Z historického hľadiska sú dnešné reedukačné centrá jedni z najstarších špeciálne výchovných zariadení na Slovensku. Svoju históriu píšu od roku 1902, kedy vláda Rakúsko-uhorskej monarchie založila Výchovný ústav pre mladistvých delikventov v Košiciach (Kráľovská polepšovňa). V nej sa vykonávala prevýchova zanedbaných, mravne narušených detí vo veku 10–21 rokov. Po prvej svetovej vojne bola premenovaná na Štátny výchovný ústav J. A. Komenského. Činnosť prevýchovná bola organizovaná v sociálnom i justičnom oddelení. Rozpadom Československej republiky v roku 1938 ústav bol presunutý do Ilavy a 1945 do Košíc, kde zotrval do 1951, kedy bol presunutý do Hlohovca na zámok (Kollárová 2002). Bol jediný výchovný ústav na Slovensku pre chlapcov i dievčatá až do roku 1962. Nedá sa nespomenúť pôsobenie 50-členého hudobno-speváckeho súboru (30 dievčat a 20 chlapcov), ktorý viedli učitelia a vychovávatelia. Aktívne účinkoval v rokoch 1954–1962. Základnou myšlienkou protagonistov bola výchova umením, spevom, tancom a hudbou (Kunák S., 2019). Vzdelávací proces bol zabezpečený iba v osobitnom odbornom učilišti v odboroch stavebná výroba – murárske práce a stavebná výroba – maliarske práce a natieračské práce. V roku 1990 sa menila kapacita zariadenia zo 120 na 80 detí a pracovalo tam 60 zamestnancov. Prelomový rok 2008 prináša zmenu názvu na reedukačné zariadenia a znižuje jeho kapacitu zo 60 na 40 žiakov. V súčasnom období je okrem odborného učilišta v zariadení aj stredná odborná škola s učebnými odbormi: strojárka výroba, spracúvanie dreva, stavebná výroba a murár. V odbornom učilišti sa učebné odbory nezmenili (rchlohovec).

V roku 1966 v osade Chalmová obec Bystričany bolo zriadené výchovné zariadenie – Domov mládeže, ktorý bol určený pre chlapcov vo veku od 15 do 18 rokov s nariadenou ústavnou a ochrannou výchovou. Domov mládeže bol umiestnený do 300 ročného kaštieľa. V roku 1972/73 bol domov mládeže premenovaný na Výchovný ústav pre mládež. V roku 1976 bola zriadená pri výchovnom ústave pre mládež učňovská škola. Prví absolventi v odbore stavebná výroba učebný odbor murár opúšťali brány zariadenia v júni 1979. Zariadenie sa postupne zveľaďovalo. V roku 1993 bola vybudovaná nadstavba, do ktorej sa presťahovalo odborné učilište. Postupne sa budovali športoviská, skleníky. V roku 1995 sa z bývalých priestorov školy vybudovalo otvorené oddelenie „Dom na polceste“. V roku 1996 boli zrekonštruované dielne pre odborný výcvik. V roku 2003 sa rekonštrukciou vnútorných priestorov zmenilo zariadenie z internátneho typu na rodinný. Súčasťou prevýchovného procesu je vzdelávanie. V roku 1989 začínali vzdelávanie v trojročnom učebnom odbore zameranom na stavebnú výrobu v dvojročnom učebnom odbore zameranom na poľnohospodársku výrobu. V súčasnosti sa vzdelávanie realizuje iba v jednoročnej príprave v poľnohospodárskom odbore (záhradník, záhradník – úprava parkov), v stavebnej výrobe (pomocný murár, druhý odbor maliarsko natieračské práce) a v strojárskych odboroch (odbor ručné obrábanie kovov, mechanik opravár). Legislatívnou úpravou sa znížila kapacita v roku 2008 zo 62 na 32 žiakov, čo je skoro polovica. Počet zamestnancov z tohto dôvodu klesol z počtu 37 na 22. V školskom roku 2020/2021 má RC 23 žiakov, 7 pedagogických zamestnancov, žiadneho odborného zamestnanca (rcbystričany).

Detský výchovný ústav v Čerenčanoch bol zriadený 1.9.1966. Prvé deti vo veku 11 až 15 rokov prišli 4. januára 1967, kedy začala vyučovacia a výchovná činnosť. Jeho kapacita bola 48 detí. Po roku 1977 postupne prebiehali rozsiahle rekonštrukčné práce. V neskoršom období sa postavili viacúčelové ihriská, kotolňa, školské dielne a boli rekonštruované priestory pre telocvičňu. V ďalších rokoch sa postavila prístavba internátu s kapacitou 24 detí. Od roku 1981 mohli byť prijímané i dievčatá. V roku 1994 sa mení názov na Reedukačný detský domov. Vznikol nový športový areál, postavili sa dva skleníky, vysadil sa ovocný sad. Po roku 2000 bol dostavaný ďalší samostatný internát pre dve výchovné skupiny, pokračovala rekonštrukcia kaštieľa pre 24 detí. V súčasnosti škola nie je plne organizovaná. Má triedy základnej školy, špeciálnej základnej školy, ktorá má 7 tried s dobrou technickou vybavenosťou. V súčasnej dobe môže byť umiestnených až 40 detí od 10 do 16 rokov (rccherencany).

História reedukačného zariadenia v Košiciach-Barci sa datuje do roku 1967, kedy vznikla základná deväťročná škola internátna pre deti vyžadujúce osobitnú starostlivosť s kapacitou 200 miest pre deti a mládež vo veku od 3 do 18 rokov. Väčšinou išlo o siroty a polosiroty, ktoré potrebovali špeciálnu a liečebnú výchovu a prípravu na budúce povolanie. Od roku 1970 bolo zariadenie premenované na detský domov a vzniklo experimentálne výchovné zariadenie pre deti výchovne zanedbané, s kombinovanými vadami, hospitalizačným syndrómom, s telesným a sociálnym handicapom. V roku 1978 zariadenie mení organizačný systém na Detský výchovný ústav s kapacitou 130 detí. Postupne od

roku 1979 zanikali triedy materskej školy a rozširovali sa ročníky základnej školy. Výchovný ústav pre mládež v Košiciach Barci bol zrušený 01.09.1992 a vzniká na Hornom Bankove Výchovný ústav pre deti a mládež. Jeho súčasťou sa stalo odborné učilište, odbor záhradník. Oficiálny názov Reedukačný domov pre deti a mládež vznikol v roku 1994. Zariadenie poskytovalo i možnosť vyučiť sa v odbore záhradník. Ako prvý z ústavov otvoril oddelenie s otvoreným režimom, čím umožnil žiakom pokračovať v štúdiu na nimi zvolenej strednej škole. Zmena počtu kapacity v roku 2008 prestavovala zníženie zo 100 na 48. Dnes prijíma ústav deti vo veku od 12 do 18 rokov. Výnimku tvoria dievčatá, ktoré brány centra opúšťajú po skončení povinnej školskej dochádzky. Ústav môže prijať najviac 75 detí. Ide o deti intelektovo v norme i s mentálnym postihnutím, ktoré sa umiestňujú podľa určitých pravidiel na oddelenia s otvoreným, polootvoreným a zatvoreným režimom (rckosice).

Reedukačné centrum v Zlatých Moravciach začínalo ako Domov pre mládež v roku 1969. Neskôr mení názov na Výchovný stav pre mládež. V roku 1993 je premenovaný na Reedukačný domov pre mládež, ktorý je pre dievčatá emocionálne a sociálne narušené vo veku od 15 do 18 rokov. Niektoré dievčatá boli tehotné, preto bolo potrebné vyriešiť problém, ktorý sa týkal dieťaťa i jeho matky. Tento problém bol vyriešený až v roku 1993 zriadením Zariadenia pre matky s deťmi, aj keď s obmedzenou kapacitou (15 matiek s deťmi). Myšlienka zriadiť takéto zariadenie bola už v roku 1975, pretože sa nedala zabezpečiť plnohodnotnú starostlivosť o tehotné dievčatá v ústavných podmienkach. Predtým mali dievčatá prerušený styk s narodeným dieťaťom, pretože po pôrode odchádzalo do dojčenského ústavu. Nový model starostlivosti o maloleté matky prináša v tejto oblasti pokrok. V roku 1994 Reedukačný detský domov v Studenom pri Bratislave bol z ekonomických dôvodov presťahovaný do školy v prírode v Modre – Harmónia s čím mesto nesúhlasilo. Na Slovensku chýbalo zariadenie na prevýchovu dievčat s emocionálnym a sociálnym narušením. Najlepšie podmienky a skúsenosti malo zariadenie v Zlatých Moravciach a od roku 1995 vzniká Reedukačný detský domov. V roku 2008 vzniká Reedukačné centrum, ako súhrnný názov pre jednotlivé organizačné zložky (reedukačné centrum pre deti, pre mládež a Zariadenie pre matky s deťmi). Znižuje sa kapacita pri dievčatách nad 15 rokov zo 63 na 32 a pri dievčatách do 15 rokov z 21 na 16. Kapacity pre maloleté matky sa znižujú zo 17 na 15 matiek s deťmi. RC Zlaté Moravce je jediné štátne zariadenie pre maloleté matky a ich deti na Slovensku. Svoju V súčasnej dobe môže reedukačné zariadenie prijať najviac 63 dievčat (rczlatemoravce).

Rok 1970 priniesol vznik Základnej deväťročnej školy s Detským domovom v Sečovciach. Svoju výchovno-vzdelávaciu činnosť začalo 6. októbra 1970 s počtom detí 6, ktoré boli preradené z DD Spišský Hrhov. S nárastom počtu detí s poruchami správania došlo k premenovaniu DD na Detský výchovný ústav so ZDŠ Sečovce. V roku 1984 bol presťahovaný do neďalekej dedinky Bačkov, kde sídli dodnes. V tom istom roku bola pri ústave zriadená špeciálna základná škola, ktorá funguje i dnes. Pobyt dieťaťa (od 11 rokov) v ústave trvá do ukončenia povinnej školskej dochádzky (rcbackov). Od roku 2008 sa znížila kapacita zo 60 na 48 detí a zariadenie je zmenou legislatívy pomenované reedukačné centrum. RC Bačkov má špeciálnu základnú školu pre chlapcov a dievčatá. Mimoškolská práca s deťmi je mimoriadne pestrá a zaujímavá. Vyvíjala sa súbežne s rozvojom podmienok a prostredia RC. Pod vedením vychovávateľov a učiteľov sa dnes deti zúčastňujú rôznych športových podujatí, z ktorých možno spomenúť celoslovenské športové hry. V školskom roku 2020/2021 je v RC 48 žiakov, 8 pedagogických a 1 pedagogický asistent. Vo výchove pracuje 11 vychovávateľov v 6 skupinách, z ktorých sú 2 skupiny dievčat a 4 skupiny chlapcov (rcbackov).

V roku 1972 získal samostatnosť Domov mládeže vo Veľkých Levároch. Na začiatku osadenstvo domova tvorilo 36 detí vo veku od 15 do 19 rokov. V tom istom roku došlo k zmene názvu na Výchovný ústav pre mládež i k zvýšeniu kapacity na 48 detí, a do roku 1978 na 72 detí. V tomto období hrozilo ústavu zrušenie, ktoré sa nakoniec nekonalo, došlo iba k zníženiu kapacity. Väčšina mládeže v ústave bola bez základného vzdelania, ťažko vychovateľná. Tento stav sa ešte zhoršil po roku 1981, kedy brány ústavu prekročila mládež prichádzajúca z výkonu trestu. V roku 1996 sa zriadil Reedukačný domov pre mládež Veľké Leváre ako zariadenie s ochranným režimom, s celoslovenskou pôsobnosťou. Vzhľadom na „klientelu“ domova na začiatku svojho fungovania poskytoval len kurz na získanie robotníckej kvalifikácie. Koncom 80. rokov pribudol 2. ročný študijný odbor pomocný robotník v stavebníctve. V druhej polovici 90. rokov chlapci možnosť doplniť si základné vzdelanie v tzv. prípravnom ročníku, študovať na odbornom učilišti alebo boli zaradení do pracovných skupín. Dnes môžu získať vzdelanie v odbore Stavebná výroba. Súčasná kapacita centra je 48 detí (rcvelkelevare).

História zariadenia v Mlynkách-Biele Vody sa začína od 1963, kedy bola v starej budove založená Základná deväťročná škola s detským domovom. Pedagogický zbor tvorilo 7 učiteľov a 6 vychovávateľov, a na konci školského roka bol počet chlapcov 97. V budove bola školská jedáleň a telocvičňa, ktorá bola spoločná aj s miestnou základnou školou. Cieľom výchovnovzdelávacieho procesu bola prevýchova chlapcov s poruchami správania, ktorým súd nariadil ústavnú alebo ochrannú výchovu. V roku 1993 sa mení Detský výchovný ústav na Reedukačný detský domov. V roku 2008 sa mení kapacita zariadenia už v Reedukačnom centre z 80 na 70 detí. Zmena kapacity nastáva aj v roku 2013 zo 70 na 48. V súčasnosti sú v zariadení deti od 10 do 16 rokov s povinnou školskou dochádzkou v triedach špeciálnej základnej školy a v triede základnej školy (rcmlynky).

Reedukačné centrum bolo umiestnené v historickej budove bývalého kaštieľa Csákyovcov v Spišskom Hrhove. Po oslobodení v roku 1945 zostalo mnoho vojnových sirôt a polosirôt, ktoré nemali kde bývať. Vo februári 1945 boli tieto deti umiestnené v budove kaštieľa a v roku 1945 vznikol Okresný detský domov. Po čase pri ňom vzniklo aj rekreačné stredisko, keďže kaštieľ sa nachádza v prekrásnom parku. Čoraz viac tu umiestňovali deti pre mravnú narušenosť, záškoláctvo, rôzne prečiny i trestné činy, nevhodné rodinné prostredie. V roku 1963 bol zmenený názov zariadenia na ZDŠ s DD, ktorý sa využíval do roku 1972, kedy bol znova premenovaný na Detský výchovný ústav. Zariadenie bolo koedukované – boli tu umiestnení chlapci aj dievčatá do ukončenia základného vzdelania. Veľa umiestnených dievčat bolo s mentálnym postihnutím, zriadilo sa aj Osobitné odborné učilište s učebným odborom záhradnícka. Po roku 1989 sa realizuje rekonštrukcia školy, krajčírskych dielní, skleníka, telocvične a telovýchovných objektov. V roku 1996 nastáva zmena názvu na Reedukačný domov pre mládež. Dievčatá sa vzdelávajú v trojročnom učebnom odbore Krajčírka a v dvojročnom odbore Poľnohospodárska výroba. Od roku 1999 existuje ústav ako Reedukačný domov pre mládež so zvýšenou výchovnou starostlivosťou. Organizačnými zložkami sú stredné odborné učilište, učilište a odborné učilište. Od roku 2008 sa mení názov na Reedukačné centrum, znižuje sa stav dievčat z 82 na 48. Dnes centrum prijíma dievčatá od 15 do 18 rokov s vyšším stupňom narušenosti. V roku 2019 RC Spišský Hrhov po dlhých rokoch opúšťa historický kaštieľ a sťahuje sa do Levoče. (rcshrhov).

Reedukačné centrum Trstín vzniklo v roku 1967 ako Výchovný ústav pre mládež a neskôr ako Výchovný ústav pre deti a mládež. Po roku 1989 prechádza zariadenie organizačnými zmenami. V roku 1989 mení názov na Osobitné odborné učilište pri Výchovnom ústave mládeže, od 1.9.1994 Reedukačný domov pre mládež Trstín, od roku 2005 Reedukačný domov pre deti a mládež Trstín (pribudla osobitná škola, neskôr špeciálna základná škola). Trstín a znižuje sa kapacita zariadenia z počtu 55 na 48. V roku 2009 sa menia učebné odbory z dôvodu spoločenských zmien a potrieb trhu práce. V súčasnosti je v RC špeciálna základná škola pre 7.-9. ročník a odborné učilište s jedným trojročným učebným odborom - Opatrovateľská starostlivosť v zariadeniach sociálnej starostlivosti (rcetrstin).

Druhým ústavom bol Výchovný ústav pre deti a mládež v Tornali. Toto zariadenie bolo pôvodne určené pre deti s telesným postihnutím, čomu zodpovedalo vybavenie i dispozičné riešenie jednotlivých priestorov. Vzhľadom k nepriaznivej situácii, čo do počtu výchovných ústavov, nakoniec slúžilo pre mládež s poruchami správania. Priestory ústavu sa postupne upravili tak, aby vyhovovali tejto skupine detí. Toho času je do centra umiestňovaná mládež vo veku 15 až 18 rokov v maximálnom počte 48 detí (rc-tornala).

Rokom 1977 sa začína písať história Výchovného ústavu pre mládež v Sološnici. Od svojho vzniku až do roku 1998 prijímal iba problémovú mládež nad 15 rokov. V školských rokoch 1977/1978 v ústave začala prebiehať školská a profesijná príprava žiakov. Vznikli dva prípravné ročníky, jedna trieda 2. ročného učebného odboru „mechanizátor s nedokončeným základným vzdelaním“ a jedna pracovná skupina. Od roku 1979 do roku 1997 sa postupne vytvárali učebné odbory z oblasti poľnohospodárskej výroby (rastlinná výroba, záhradníctvo), strojárkej výroby (obrábanie kovov, ručné spracovanie kovov) a stavebnej výroby (murár, maliarske a natieračské práce). V 1998 vznikla ZŠ, následkom čoho bol ústav premenovaný na Výchovný ústav pre deti a mládež. Kapacita ústavu v tomto období bola 80 detí a mládeže. Dnešná kapacita je 56 miest určených pre vekovú kategóriu od 12 do 18 rokov. Okrem detí s normálnym intelektom sú do ústavu umiestňované i jedinci s mentálnym postihnutím (rcsolosnica).

V roku 2004 vzniká Reedukačné centrum sv. Nikoľala pre maloleté matky s deťmi v Medzilaborciach, ktorého poslaním bola prevýchova maloletých matiek a tehotných maloletých dievčat, ktoré z určitých dôvodov nemohli ostať vo svojom prirodzenom prostredí. Úlohou centra je naučiť dievčatá zvládnuť

rodičovské povinnosti a pomôcť im pri vytváraní vzťahu medzi nimi a ich dieťaťom. Centrum neposkytuje možnosť vzdelávania vo svojich priestoroch. Maloleté navštevujú školské zariadenia v meste podľa svojich možností a schopností. Maximálna veková hranica je 18 rokov, prípadne do ukončenia štúdia (rcmmd-sv-nikolaja).

V roku 1962 bol vo Vrábľoch, bývalej budove skladu soli zriadený Detský domov triediaci. Bol zameraný na diagnostiku detí, ktoré podľa postihnutia zaraďovali do rôznych špeciálnych zariadení tej doby. Neskôr túto funkciu prevzalo Detské diagnostické centrum v Bratislave. Od roku 1991 bolo v rámci Osobitnej školy vo Vrábľoch zriadené oddelenie výchovného ústavu, ktoré zabezpečovalo ústavnú výchovu pre deti so súdom nariadenou ústavnou výchovou. V roku 1995 bola zriadená školskou správou Osobitná škola internátna, ktorej názov sa od roku 2000 mení na Špeciálnu základnú školu internátnu. V roku 2005 vzniklo reedukačné centrum vo Vrábľoch. Išlo o Reedukačný detský domov pre deti s mentálnym postihnutím. Na základe transformačného projektu sa v roku 2005 Špeciálna základná škola internátna vo Vrábľoch mení na Reedukačný detský domov a špeciálna škola sa stala jeho organizačnou zložkou. V reformnom roku 2008 sa mení názov na Reedukačné centrum Vrábľa. Kapacita zariadenia je 24 a novelou zákona sa nemení. Úprava nastala až v roku 2015, kedy sa počet chovancov v skupine mení z 8 na 6. Špeciálna základná škola je súčasťou zariadenia, kde sa vzdelávajú všetci žiaci RC a žiaci s dennou dochádzkou. V školskom roku 2020/2021 má ŠZŠ štyri triedy pre chlapcov reedukačného centra (variant A) a dve elokované triedy pre žiakov s dennou dochádzkou (nie sú klientmi RC, variant A B). Reedukačné centrum je umiestnené v samostatnej budove. Chlapci (rcvrable).

Všetky vyššie spomenuté centrá, až na RC Medzilaborce, poskytujú deťom a mládeži základné vzdelanie v ZŠ a v ŠZŠ, v 2. a 3. ročných stredných odborných školách, v 3. ročných odborných učilištiach určených pre žiakov s normálnym intelektom, v 1. ročných kurzoch, a v 2. a 3. ročných odborných učilištiach mládeži s mentálnym postihnutím. Typy jednotlivých škôl závisia od veku, intelektu a pohlavia detí a mládeže reedukačných centier.

Záver

Na záver môžeme konštatovať, že do reedukačných centier sa dostávajú deti a mládež, ktoré viac či menej svojim správaním porušujú normy dané spoločnosťou. Reedukačné centra na Slovensku prešli po roku 1989 výraznými zmenami. Legislatívne sa menili ich pomenovanie, ale aj systém vzdelávania a výchovy. Zariadenia modernizujú svoje materiálne a technické podmienky. Zmenili sa štandardy, požiadavky smerom k pracovníkom týchto zariadení a ich odborná práca sa významne uspôsobila na menšie komunitné skupiny s maximálnym počtom 48 detí. Profesionálna príprava, realizovaná v takýchto rezidenčných zariadeniach, sa prispôsobuje požiadavkám trhu práce. Za kľúčové faktory vstupujúce na vývoja zariadení považujeme spoločenské zmeny, reflektujúce potreby trhu práce, metódy a formy špeciálno-pedagogickej intervencie, ktorá sa viacej zameriava na individualizáciu jednotlivca, na jeho životnú perspektívu.

Literatúra

- KOLLÁROVÁ, Ema. (2002). Vývoj špeciálnopedagogickej praxe a teórie v odbore pedagogika psychosociálne narušených (etopédia). In: HORŇÁK, L., E. KOLLÁROVÁ a O. MATUŠKA, (eds.) *Dejiny špeciálnej pedagogiky*. Prešov: PU v Prešove, PF. ISBN 80-8068-122-8.
- KUNAK, Stanislav. (2019). *História špeciálnych škôl a zariadení*. Hlohovec: DAVID knihy.
- ŠKOVIERA, Albín, (2007). *Dilema náhradní výchovy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-318-5.
- Vyhláška 2/1987 Z. z., Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej socialistickej republiky zo 14. novembra 1986 o školách pre mládež vyžadujúcu osobitnú starostlivosť
- Vyhláška č. 323/2008 Z. z., Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky o špeciálnych výchovných zariadeniach
- Zákon č. 279/1993 Z. z., Národnej rady Slovenskej republiky z 21. októbra 1993 o školských zariadeniach
- Zákon č. 245/2008 Z. z., Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- ŽOLNOVÁ, Jarmila. (2013). *Základy pedagogiky psychosociálne narušených*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove. ISBN 978-80-555-0842-9.

Internetové zdroje jednotlivých zariadení

<http://rchlohovec.edupage.org/about/>

<http://rccerencany.edupage.org/>

<http://www.rctrstin.sk/>

<http://rcbystricany.edupage.org/>

<http://www.rczlatemoravce.sk/>

<http://rcbackov.estranky.sk/>

<http://www.new.rcsolosnica.sk/>

<http://www.rcvelkelevare.sk/>

<https://rc-tornala.edupage.org/>

<http://rcshrhov.edupage.org/>

http://www.rc-kosice.sk/?page_id=25

<http://www.rcmmd-sv-nikolaja.sk/>

<http://rcvrable.edupage.org/>

<http://www.rcmlynky.sk/>

<https://www.statpedu.sk/sk/>

http://www.cvtisr.sk/vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-specialne-vychovne-zariadenia.html?page_id=9595

Informácie o autoroch

Mgr. Jarmila Žolnová, Ph.D.

Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta

Katedra špeciálnej pedagogiky

Email: jarmila.zolnovai@unipo.sk

URL: http://www.unipo.sk/public/media/4213/vpch_zolnova_2019.pdf

doc. PhDr. et PhDr. Martin Kaleja, Ph.D.

Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta

Katedra špeciálnej pedagogiky

Email: martin.kaleja@unipo.sk

URL: <http://www.unipo.sk/public/media/4213/vpch-kaleja-2021.pdf>